

УДК 342.924:351.75
А.А. Манжула

**РОЛЬ ГРОМАДЯН ТА ОРГАНІВ
ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ
ПРАВОПОРЯДКУ В УКРАЇНІ**

У статті встановлена і визначена роль громадян та органів державної влади у забезпеченні правопорядку в Україні.

Ключові слова: *правопорядок, правовий статус, мікрорайон, самоуправління.*

В статті встановлена і определена роль граждан и органов государственной власти в обеспечении правопорядка в Украине.

Ключевые слова: *правопорядок, правовой статус, микрорайон, самоуправление.*

The article is set the role of citizens and public authorities to ensure public order in Ukraine.

Key words: *public order, legal status, community, neighborhood.*

Україна стоїть на шляху побудови правової держави та створення якісно нового суспільства, в якому забезпечуються пріоритети загальнолюдських цінностей. Тобто, вона претендує на визнання її іншими державами світу цивілізованою країною, яка іде у своєму розвитку шляхами пріоритетності прав людини і верховенства закону.

Здійснені в Україні масштабні перетворення пов'язані зі змінами в економічній, соціальній та політичній сферах, формуванням у громадян держави принципово нових ціннісних орієнтацій та установак, призвели до перебудови державних інституцій та вимагають від юридичної науки якісно нових досліджень у процесах державотворення.

В зазначених умовах корінних соціально-економічних перетворень у державі зростає необхідність забезпечення належного правопорядку, особистої безпеки громадян та громадської безпеки. Значну роль при цьому має бути відведено громадянам та органам державної влади. Дійсно, охорона правопорядку, забезпечення реальної безпеки громадян, боротьба з різними видами злочинності – першочергове завдання сьогодення. Ігнорування проблем, пов'язаних з охороною правопорядку, може привести лише до одного – руйнування самої держави.

Мета статті – встановити і визначити роль громадян та органів державної влади у забезпеченні правопорядку в Україні.

Науковим розробкам щодо функціонування відносин, які виникають при охороні правопорядку присвячені роботи таких фахівців, як А.Б.Авер'янов, О.М.Бандурка, Д.М.Бахрах, Є.О.Безсмертний, Ю.П.Битяк, В.І.Варенко, І.І.Веремеєнко, І.П.Голосніченко, С.Т.Гончарук, Є.В.Додін, М.М.Дорогих, М.І.Єропкін, Д.П.Калаянов, А.П.Клюшніченко, Л.В.Коваль, В.К.Колпаков, О.П.Коренев, М.В.Корнієнко, Ю.Ф.Кравченко, В.І.Олефір, В.М.Плішкін, Л.Л.Попов, Ю.І.Римаренко, О.В.Серьогін, О.М.Якуба.

Правопорядок охороняється перш за все громадянами. Держава не в змозі забезпечити будь-яке громадське місце (вулицю, провулок, під'їзд будинку тощо) нарядом міліції. Тому правопорядок як соціальне благо встановлюється для громадян і охороняється органами виконавчої влади за допомогою них. В середині ХІХ століття В.Н.Лешков писав, що попередження злочинів – справа громадян, а припинення – справа поліції: "Очевидно, что самое пресечение, эта исключительная деятельность полиции, совершается полицией не исключительно, но без содействия жителей, народа" [1, с. 30-31].

На нашу думку, сприяння брати участь в охороні правопорядку саме громадян впливає з його адміністративно-правового статусу громадянина і базується, насамперед, на його обов'язку разом з наглядово-контрольними органами виконавчої влади охороняти правопорядок. Дійсно, кожна людина народжується юридично "прив'язаною" до певної держави, до певної общини, до конкретної сім'ї.

Зазначимо, що адміністративно-правовий статус громадянина в сфері правопорядку виражається в обов'язках і правах, а саме:

- 1) в обов'язку суворо дотримуватись встановлених правил поведінки в громадських місцях, тобто поважати права, свободи та інтереси інших громадян;
- 2) в праві на необхідну оборону, тобто на захист особистого здоров'я та гідності, а також державного або правопорядку;
- 3) в обов'язку не допускати посягання на правопорядок з боку інших осіб;
- 4) в праві просити допомоги в інших громадян у випадку загрози громадському порядку;
- 5) в праві просити допомоги у правоохоронних органів [2, с. 35-36].

Важливу роль в охороні правопорядку відіграє общинний фактор. Громада – це територіальний колектив, який в організаційному відношенні ближче всього стоїть до кожного громадянина. Це – село, населений пункт, квартал міста чи декілька кварталів, вулиця з її жи-

телями. Інакше кажучи, під громадою в широкому розумінні слова розуміють порівняно невелику територію з давно проживаючою на ній спільнотою людей, які знають один одного хоча б в обличчя. З початку 60-х років з'явився такий термін як "мікрорайон", який позначив саме таку територію з її відносно постійними жителями. Така організація та відповідний общинний устрій укорінюється в природі людей, сприяють їх зближенню. Дух і становище громади надають їй особливу стабільність і забезпечують міцний правопорядок в її межах. Недарма А.Г.Шербатов писав на початку ХХ століття: "... общинное устройство должно удовлетворить всем нуждам населения и быть в зачаточном виде основанием для всех общих государственных управлений" [3, с. 23]. Під цим кутом зору громада являє собою базу для найбільш ефективного нагляду за громадським порядком в межах свої території та для попередження всіх можливих проступків і злочинів.

А.П. Коренев писав в 1978 році: "В условиях современного города микрорайон - это не просто географическое понятие, характеризующее территориальную микроструктуру, но и определённое организационное единство, общность населения, связанного с данным участком городской территории как местом проживания и обладающего специфическими локальными интересами" [4, с. 29].

Охорона правопорядку в общині здійснюється шляхом нагляду за громадським порядком громадськими та адміністративними службами, а також стан правопорядку в общині забезпечується регулярністю, яка спостерігається в житті громади.

Метою органів громадського самоврядування є спільне вирішення різноманітних соціальних проблем, що виникають у громадян за місцем проживання, в тому числі проблему охорони правопорядку.

Важливу роль в охороні правопорядку в общині, мікрорайоні, на нашу думку, може відіграти служба комендантів будинків та охорона під'їздів будинків черговими консьєржами. Така служба поки що не отримала нормативно-правового обґрунтування, але намітилися значні тенденції в організації таких служб на громадських основах в багатьох будинках великих міст України. Така служба при її відповідній організації та координуванні зверху, співробітництві з органом громадської самодіяльності, могла б багато зробити в забезпеченні правопорядку і чистоти в під'їздах будинків та на маршових сходах, в справі збереженості кореспонденції в поштових скриньках.

Слід відзначити, що сучасна Україна слабка в сфері охорони правопорядку тому, що українське населення (на відміну від західно-

європейського) погано організоване в місцях проживання або, висловлюючись на управлінській мові, погано структуроване. Тому необхідно шляхом створення громад-мікрорайонів розвивати в населенні "спільність дії" [3, с. 11]. З такої громади-мікрорайону повинні розпочинатися місцеве самоуправління та охорона правопорядку спеціальними органами виконавчої влади.

Деякі елементи діяльності громади суттєво впливають на стан правопорядку. До них можна віднести:

1) організація діяльності комендантів будинків та консьєржів у під'їздах будинків;

2) діяльність громадських формувань по охороні правопорядку.

Серед наглядових органів виконавчої влади, які охороняють правопорядок і громадську безпеку, перше місце займає патрульно-постова служба міліції громадської безпеки. Вона виступає як основний засіб забезпечення правопорядку на вулицях, площах, вокзалах, парках та в інших громадських місцях.

Нагляд, який здійснює патрульно-постова служба є по суті всеохоплюючим: наряди цієї служби спостерігають за тим, щоб в громадських місцях не відбувалося ексцесів, щоб громадські місця утримувались в чистоті, а в місцях будівельних робіт ставились огорожі, які забезпечують безпеку громадян. Охороняючи правопорядок, працівники патрульно-постової служби міліції припиняють антигромадські дії, охороняють всі форми власності, забезпечують порядок в громадських місцях при проведенні масових заходів: народних гулянь, мітингів демонстрацій і т.п.

Основна функція патрульно-постової служби - постійне спостереження за громадським порядком, а особливо там і тоді, де і коли виникає небезпека вчинення проступку або злочину. Н.І. Буденко зазначає: "Следует иметь в виду, что в подавляющем большинстве случаев уже сам по себе факт нахождения в общественном месте работника милиции в установленной форме одежды оказывает сдерживающее воздействие на нарушителей общественного порядка, способствуя предупреждению нарушений, и вселяет в граждан уверенность в безопасности и надёжной защите их прав и личного достоинства" [5, с. 15].

В складі міліції громадської безпеки необхідно виділити фігуру дільничного інспектора міліції, в діяльності якого охорона правопорядку займає першочергове місце. Інструкція по організації роботи дільничного інспектора міліції затверджена Наказом МВС України

№ 802, відносить охорону правопорядку і забезпечення громадської безпеки до основних задач дільничного інспектора міліції.

Адміністративний нагляд, що здійснюється дільничним інспектором, є універсальним і охоплює практично всі форми правопорядку. На закріпленій за ним дільниці він взаємодіє з нарядами патрульно-постової служби міліції, координує їх роботу, контролює дотримання громадянами і посадовими особами правил паспортної системи, здійснює нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі, за особами, які зловживають спиртними напоями та допускають на цьому підґрунті порушення правопорядку.

Лаконічно і точно визначили роль дільничного інспектора міліції М.І. Єропкін та Л.Л. Попов: "Каждый участковый инспектор призван быть организатором охраны общественного порядка и борьбы с преступностью на вверенном ему участке территории" [6, с. 109].

Адміністративний нагляд за громадським порядком органи внутрішніх справ здійснюють через паспортну та дозвільну системи. Паспортна система є своєрідним різновидом адміністративного нагляду, якому належить суттєва роль в охороні правопорядку і забезпеченні громадської безпеки і регулюється Положенням про паспортну службу органів внутрішніх справ [7].

Встановлюючи порядок обліку та регулювання пересування громадян шляхом введення єдиних єдиних документів, що засвідчують особу, - паспортів, реєстраційного обліку - паспортна система сприяє виявленню осіб, які проживають без документів, ведуть антигромадський спосіб життя, вчиняють правопорушення в громадських місцях (хуліганство, крадіжки і т. п.). Регламентуючи порядок проживання громадян в певних місцевостях, паспортна система шляхом специфічного спостереження (реєстраційний облік) за громадянами в значній мірі сприяє охороні правопорядку.

Важливе значення в охороні правопорядку має адміністративний нагляд, який здійснюється через дозвільну систему. Відмінною особливістю дозвільної системи є обов'язковість одержання дозволів громадянами та організаціями від відповідних органів МВС України на придбання, зберігання, перевезення зброї, боєприпасів, вибухових речовин, відкриття та функціонування підприємств за переліком, визначеним законодавством.

Головне призначення дозвільної системи - охорона громадської та особистої безпеки громадян, державного та правопорядку.

Адміністративний нагляд за безпекою руху і правопорядок на дорогах країни здійснюється Державною автомобільною інспекцією

(ДАІ), яка входить в систему Міністерства внутрішніх справ України та діє на основі Закону України "Про дорожній рух" [8], Закону України "Про міліцію" [9], Наказу МВС України № 572 "Про забезпечення організації дорожнього руху та нагляду за станом автомобільних доріг і вулиць" та інших відомчих нормативних документів.

У відповідності з цими нормативними актами на ДАІ покладаються різні за змістом функції: організація та регулювання дорожнього руху, контроль за дорожнім рухом і технічним станом автотранспортних засобів; боротьба з порушеннями правил дорожнього руху. Забезпечення безпеки дорожнього руху невідвратно пов'язане з охороною правопорядку, а тому ДАІ є органом, по суті виконуючим задачі по охороні правопорядку через адміністративний нагляд.

Функцію охорони правопорядку здійснює державний пожежний нагляд, який покладений на Державну протипожежну службу Міністерства внутрішніх справ України. Правову основу цього нагляду складають Закон України "Про пожежну безпеку", накази МВС України, постанови Кабінету Міністрів України, а також Бойовий Статут пожежної охорони України та Статут служби Державної пожежної охорони МВС України. Основна функція державного пожежного нагляду - здійснювати контроль за виконанням пожежно-профілактичних заходів, пов'язаних з пожежною безпекою, вживати заходів для припинення порушень правил пожежної безпеки та притягнення до відповідальності осіб, які порушують правила пожежної безпеки.

До ряду провідних служб, які здійснюють адміністративний нагляд за громадським порядком, відноситься й державна санітарно-епідеміологічна служба України, яка діє на основі Закону України "Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення".

Згідно даного нормативного акту, основною задачею державного санітарно-епідеміологічного нагляду є здійснення контролю за проведенням гігієнічних і протиепідемічних заходів підприємствами, організаціями, установами та громадянами, проведення заходів, спрямованих на попередження забруднення природного середовища (водоймищ, ґрунту) і громадських місць, які мають відношення до побуту, відпочинку громадян.

Отже, аналізуючи вище зазначене необхідно відзначити, що "демонтаж" тоталітарно-радянської держави та перехід до суспільства з традиційними загальнолюдськими та громадянськими цінностями (свобода слова, право приватної власності) мають наслідком збільшення кількості адміністративно-наглядових служб та їх функціону-

вання поряд з органами традиційного державного управління. Для однієї групи таких органів охорона правопорядку буде складати їх пряме призначення, для іншої ж групи – виявиться допоміжною функцією. Але всі ці служби реалізують наглядово-контрольні повноваження, які доповнюються правом вживати заходи адміністративного примусу, в тому числі – правом здійснювати адміністративну юрисдикцію.

Використана література:

1. Лешков В.Н. О мерах против воровства, грабежа и других нарушений имущественной и личной безопасности. – М., 1861. – 164 с.
2. Веремеенко И.И. Механизм административно-правового регулирования в сфере охраны общественного порядка. Ч.1-2. – М., 1981. – 280 с.
3. Щербатов А.Г. Приход и его значение в современном государственном строе. – М., 1905. – 240 с.
4. Коренев А.П., Моралева К.А., Рыжкин Н.Н. Опорные пункты правопорядка / А.П. Коренев, К.А. Моралева, Н.Н. Рыжкин / Правоведение. – 1978. - № 2. – С. 29.
5. Административная деятельность органов внутренних дел. Часть особенная: Учебник / Под ред. А.П.Коренева. – М., МЮИ МВД России, 1997. – 346 с.
6. Еропкин М.И., Попов Л.Л. Административно-правовая охрана общественного порядка. – Л., 1973. – 277 с.
7. Про затвердження Положення про паспортну службу органів внутрішніх справ: Постанова Кабінету Міністрів України № 700 від 10 жовтня 1994 року // Урядовий кур'єр, № 162-163, 20 жовтня 1994 року.
8. Про дорожній рух: Закон України від 30 червня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 31. – Ст.338.
9. Про міліцію: Закон України від 20 грудня 1990 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 4. – Ст. 20.

УДК 343.985

А.С. Кудінов

**ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ СВІДКІВ ПРИ
РОЗСЛІДУВАННІ КРАДІЖОК НАФТИ
ТА НАФТОПРОДУКТІВ
ІЗ МАГІСТРАЛЬНИХ ТРУБОПРОВОДІВ**

Статтю присвячено особливостям допиту свідків під час розслідування крадіжок нафти та нафтопродуктів із магістральних трубопроводів. На основі аналізу слідчої та судової практики автором запропоновано класифікацію осіб, які можуть бути свідками в даній категорії кримі-